

Aleg. 116

Sprawozdanie

komisji gospodarstwa krajowego z przedłożeń Wydziału krajowego o szkołach rolniczych, folwarku, eksploatacyi torfu, tudzież o założeniu gorzelnii w Dublinach.

Na wstępie ma komisya gospodarstwa krajowego zaszczyt oświadczyć Wysokiemu Sejmowi, iż uważała za stosowne, dwa osobne przedłożenia Wydziału krajowego o szkole i folwarku w Dublinach, jak o gorzelnii i eksploatacyi torfu tamże, objąć jednym sprawozdaniem; przedmioty te są ze sobą ściśle połączone, komisya gospodarstwa krajowego nie widziała powodu zajmować Wysoką Izbę każdem oddzielnie.

Uchwały Wysokiego Sejmu powzięte na sesyi 13. Października 1884. polecają Wydziałowi krajowemu przedsięwzięcie rozmaitych czynności w szkole i na folwarku w Dublinach, mianowicie: rozpoczęcie budowy gmachu szkolnego; wystawienie pomieszkania dla dyrektora; zaprowadzenie racjonalnej eksploatacyi torfu odpowiednio do postępu nauk i doświadczeń, poczynionych w tej gałęzi przemysłu, wreszcie zbadanie sprawy możliwości urządzenia tamże gorzelnii zastosowanej do potrzeb kursu gorzelnianego.

I.

Co do gmachu szkolnego polecenia Wysokiego Sejmu brzmiały:

„Sejm poleca Wydziałowi krajowemu zarządzić rozpoczęcie budowy gmachu szkolnego dla wyższej szkoły rolniczej w Dublinach w roku 1885. i otwiera na ten cel kredyt do wysokości 8.000 zł. w. a.

Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, by zanim rozpoczętą zostanie budowa gmachu szkolnego w Dublinach, zbadał szczegółowo, czy i o ile proponowane rozmiary tego gmachu w ścisłym zastosowaniu do istotnych potrzeb nauki gospodarstwa wiejskiego nie dałyby się zmniejszyć, a w tym razie, ażeby zmniejszenia tego wedle własnego uznania dokonał.“

Z poleceń tą uchwałą danych wywiązał się Wydział krajowy z ścisłą dokładnością; pod przewodnictwem członka W. p. Wereszczyńskiego odbyły się narady, złożone z osobistości kompetentnych do wyrzeczenia zdania w tej mierze; poczyniono w planach budowy nieznaczne zmiany,

które bez podniesienia kosztów mają na względzie niektóre dogodności w salach wykładowych i laboratoriach i trwałość samejże budowy.

Podniesiono przypadające do wypłacenia raty z subwencji państwowej, a budowa, o ile komisya gospodarstwa krajowego w tej porze roku zbadać mogła, postępuje odpowiednio i dokonano tego wszystkiego, co uchwały Wysokiego Sejmu dokonać zalecały.

II.

Trudniejsze zadanie miał Wydział krajowy w załatwieniu dalszych ustępów uchwał Wysokiego Sejmu, mianowicie co do budowy domu mieszkalnego dla dyrektora.

Uchwałami temi zostało Wydziałowi krajowemu poleconem:

- a) zarządzić wybudowanie w ciągu roku 1885. dla dyrektora pomieszczenia parterowego drewnianego, którego koszt nie powinien przenosić sumy 5.600 zł.;
- b) postarać się, ażeby c. k. Rząd pokrył połowę tego kosztu.;
- c) na cel ten otworzył Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu kredyt 2.800 zł.

Trudności, do których usunięcia Wydział krajowy nie czuł się umocowanym, a w części nie mógł usunąć, nie pozwoliły przystąpić do wykonania tych uchwał.

Pan Kułakowski, architekt fundacyi hr. Skarbka a prowadzący budowę gmachu szkolnego, obliczył koszt murowanego mieszkalnego budynku na 8.500 zł., twierdząc po ścisłym obliczeniu, że tyleż musi kosztować dom drewniany, którego budowanie w obec panującej epidemii gryzba nie uważa za wskazane.

C. k. Ministerjum rolnictwa odezwą c. k. Namiestnictwa z d. 2. Sierp. r. b. l. 46.962 oświadczyło lakonicznie, że nie jest w położeniu udzielić żądanej subwencji.

W obec tych okoliczności kredyt udzielony przez Wysoki Sejm był niewystarczający, warunek uzyskania rządowej subwencji niewykonalny. Wydział krajowy słusznie nie czuł się upoważniony do rozpoczęcia roboty bez ponownego polecenia Wysokiego Sejmu i stan rzeczy się nie zmienił, chyba o tyle, że dotychczasowe mieszkanie dyrektora jeszcze dalej posunęło się ku upadkowi, a potrzeba zaradzenia złemu jeszcze więcej stała się piekącą.

Jeżeli już roku zeszłego komisya gospodarstwa krajowego, po ścisłym i starannem badaniu sprawy, przedłożyła Wysokiemu Sejmowi konieczność tej budowy, nie zmienia dzisiaj mimo utrudniających okoliczności swojego zdania i czuje się obowiązana, pod grozą zachwiania rozwoju przyszłości szkoły na dłuższe może lata, a tem samem pod grozą przyniesienia krajowi dotkliwej szkody ponowić swoje przedstawienie.

W domu stawianym przed wielu laty, dziś przepruchniałym, tylko tynkiem się trzymającym, opadniętym w ziemię, chylącym się do upadku na wszystkie boki, podtrzymywanym najprymitywniejszymi sposobami, bo inne tam już zastosować się nie dadzą, żaden dyrektor, choćby miał najskromniejsze wymagania, choćby był z rodziną najwięcej zahartowany na duchu i ciele, bez narażenia egzystencji mieszkać nie może.

Komisya gospodarstwa krajowego po zbadaniu planów jest przekonana, że odrzuciwszy wszelki balast ozdób architektonicznych, które bądź co bądź zawsze kosztorys obciążają, porobiwszy pewne zmiany, mieszkanie da się postawić znacznie obniżonym, bo do 7.000 zł. zredukowanym nakładem.

Dla tych powyż wymienionych powodów, mimo że odmowa c. k. Ministerjum jest ewentualnością niewątpliwie nieprzyjemną, komisya gospodarstwa krajowego winna doradzać Wysokiemu Sejmowi przyjęcia w takim wypadku całego, ostatecznie nie tak znacznego kosztu, na fundusz krajowy; a zważywszy, że mieszkanie mimo najlepszej chęci już ze względów zdrowotnych nie będzie mogło być wykończone w roku 1886, i że kwota 2.800 zł. jest już na ten cel przyznana w roku 1885., postawi w końcu wnioszek otwarcia kredytu dalszego do wysokości 2.000 zł., czyli łącznie z kwotą przez Wysoki Sejm już zeszłego roku zawotowaną 4.800 zł.

III.

Dwie rezolucye uchwalone równocześnie z powyższymi wnioskami, a objęte osobnem sprawozdaniem Wydziału krajowego, tyczyły się urządzenia gorzelni i eksploatacyi torfu w Dublanach. W pierwszej rezolucyi żądał Wysoki Sejm, ażeby Wydział krajowy przystąpił do załatwienia uchwał przyjętych przez Wysoki Sejm 15. Października 1883. w sprawie gorzelni i kursu gorzelnianego.

Uchwały te zalecały zbadanie:

„1. O ile założenie gorzelni gospodarskiej, czysto na zysk obrachowanej, odpowiada interesom gospodarstwa folwarcznego w Dublanach i może być pokrytem z funduszu dalszej pożyczki hipotecznej, zaciągniętej na majątek Dublany, amortyzowanej z przychodów.

2. O ile założenie podobnej gorzelni jest pożytecznem dla szkoły wyższej w Dublanach i istniejącego tamże kursu gorzelnianego, jako środek demonstracyjny przy nauce gorzelnictwa i połączonego z tem przemysłu opasu bydła.

3. Jaka subwencya byłby gotów udzielić c. k. Rząd na rozszerzony i na racjonalne podstawy tym sposobem sprowadzony kurs gorzelniany.

Wynik tych badań przedłoży Wydział krajowy Sejmowi na najbliższej sesyi.“

Otóż z tych poleceń Wydział krajowy w części tylko mógł się wywiązać, podając w przybliżeniu wynik rachunkowy, jakoby wyrób spirytusu w gorzelni gospodarczej zdołał dla folwarku przynieść. Czy gorzelnia mogłaby być postawioną nakładem pożyczonego kapitału na hipotekę majątku Dublan, bez obciążania budżetu, a co najważniejsza, czy i o ile c. k. Rząd byłby chętnym przyczynić się do wspierania przemysłu gorzelnictwa i opasu umiejętnego bydła subwencją znacniejszą na wzorowo w ten sposób zorganizowany system nauki, nie wiadomo.

Koszt założenia obliczono na 24.000 zł. z przypuszczeniem, że mógłby być obniżonym do 15.000 zł., a dzienną stratę z obrotu ewentualnie wynikłą na 10 zł.

Komisya gospodarstwa krajowego, mając przed sobą koszt budowy w dokładnych wprowadzie planach, jednakowoż niewątpliwie za wysoko wyrachowany, nie mając zaś zresztą żadnych ścisłych danych, nie wiedząc ile może wynosić opust podatkowy, czy torf może służyć jako środek opały, do jakich rozmiarów może dojść kultura potrzebnych produktów na folwarku, nie jest w położeniu rektyfikowania podanego rachunku, ani też wykazania, że spodziewana subwencya rządowa ewentualne straty pokryćby mogła; jednakowoż z obowiązku swego czuwania nad interesami przemysłu i rolnictwa krajowego, musi zaznaczyć, że nie w pytaniu zysku lub strat leży punkt ciężkości sprawy założenia gorzelni jako środka demonstracyjnego przy nauce gorzelnictwa w Dublanach. Komisya uważa, że całe znaczenie takiej gorzelni leży w możności udzielania tamże nauki łączącej najgruntowniejsze rozwinięcie teoryi z jak najściślejszym praktycznym wydoskonaleniem.

Zbytecznem byłoby rozwodzić się w niniejszem sprawozdaniu nad niedostatecznością obecnego kursu, jest to fakt aż nadto dobrze znany; również wie o tem nieraz ze smutnego doświadczenia każdy właściciel gorzelni, jak wiele zależy na dobrem jej prowadzeniu. Statystyczne studia mogłyby łatwo wykazać, ile wartości ginie rokrocznie pod tym względem przez nieumiejętność, a daty p. Polanowskiego, podane w sprawozdaniu Wydziału krajowego, dosadnie pouczają, że choćby tylko parę stopni uzyskanych więcej z cetnara produktu, musiałyby się odbić na kulturze całego kraju i ogólnej jego zasobności. Ale nie dość na tem; pod względem gorzelnictwa jak w każdej innej gałęzi przemysłu nigdy nie spoczywająca nauka czyni nieustające wynalazki, mogące wprowadzić zasadnicze zmiany; w dzisiejszym wieku walki o byt pod grozą upadku nikomu nie wolno w swoim zawodzie ignorować zdobyczy naukowych i każdy rad nierad, z mniejszym czy większym nakładem, choćby z niebezpieczeństwem nawet, musi za nimi postępować, do nich się stósować. Próby wszelkie, jeżeli nie są poprzedzone gruntownem zbadaniem umiejętnem, próbą doświadczalną, nie tylko przynoszą szkodę jednostkom niepowodzeniem, one wpływają szkodliwie na kraj cały,

działając deprymująco na postęp we wszelkim choćby innym kierunku i słuszną, ażeby szkoła rolnicza była ogniskiem, skądby światło nauki i doświadczenia rozświecało wszystkie drogi pracy.

Z powodów powyżej już przytoczonych, komisya gospodarstwa krajowego nie może występować z żadnymi wnioskami pozytywnymi. Zważywszy jednak, że najwyższa nasza Władza autonomiczna obowiązana jest, tak jak się opiekuje innemi drobniejszymi gałęziami przemysłu, opiekować się i tym przemysłem, który bądź co bądź jest znakomicie ważnym czynnikiem w rozwoju rolnictwa we wszystkich kierunkach, od którego zawisł bezwzględnie stan hodowli bydła, szczególnie u hodowców mniejszych, dostarczających wyłącznie opasowego bydła; — zważywszy, że nakład, jakiby pod tym względem kraj musiał uczynić, nietylko w porównaniu z korzyściami, ale sam w sobie jest nie wielki, że przy stósownem ujęciu sprawy może zejść do minimalnych rozmiarów, widzi się komisya gospodarstwa krajowego spowodowaną ponowić zawezwanie, ażeby badania staranne w tej sprawie nie były zaniechane, ażeby przedewszystkiem zostało wyjaśnione, jakie stanowisko c. k. Rząd zajmie w obec takiego zakładu i poważa się postawić w tym celu w końcu sprawozdania odpowiednią rezolucyę.

IV.

Co do eksploatacyi torfu rezolucya uchwalona na posiedzeniu Wysokiego Sejmu dnia 16. Października 1884. brzmiała:

„Wzywa się Wydział krajowy, ażeby obok obecnej eksploatacyi torfu zajął się „urządzeniem wyrobu torfu prasowanego odpowiednio do postępu nauki i doświadczeń „poczynionych w tej gałęzi przemysłu“.

W celu wywiązania się z polecenia danego tą rezolucyą, zarządził Wydział krajowy studia nad użyciem torfu nieprasowanego i porobił niektóre przygotowania do eksploatacyi torfu prasowanego, a w przedłożeniu wniesionem obecnie do Wysokiego Sejmu stawia wniosek o udzielenie znacznego kredytu na pokrycie kosztów urządzenia kompletnej takiej eksploatacyi.

Komisya gospodarstwa krajowego nie może odmówić słuszności uzasadnieniom żądania Wydziału krajowego. Próby uczynione z torfem nieprasowanym okazały, że z powodu zbyt łatwej rozkruszalności nie da on się używać jako środek opałow. Dobrze wysuszony nie znosi transportu; nie podpada wątpliwości, że sprasowany będzie zupełnie dobrym materiałem opałowem, najlepszym dowodem przykład z niedalekiej okolicy u hr. Potulickiego, gdzie torf słabszej jakości, sprasowany 8-konną lokomobilą w maszynie Luchta, służy do opału gorzelnii znacznych rozmiarów z bardzo dobrym skutkiem, takiegoż rezultatu i w Dublinach słusznie spodziewać się należy.

Ponieważ jednak finansowe stosunki kraju wskazują, że większe inwestycje zanadto obciążałyby budżet krajowy tegoroczny, nie mogła komisya gospodarstwa krajowego doradzać Wysokiemu Sejmowi nakładu na lokomobile i urządzenia w ślad za nią idące, a sądzi, że raczej starać się należy nieustającymi próbami i doświadczeniami o pożyteczności przedsięwzięcia jeszcze głębszego nabyć przeświadczenia.

Do zadania takiego może wystarczyć małych rozmiarów maszyna obracana siłą jednego lub dwóch koni, której koszt nie przenosi 300 zł. Będzie ona prócz tego bardzo potrzebna w zbiorze maszyn szkoły jako środek demonstracyjny dla tych uczniów, którzyby byli w położeniu prowadzić eksploatacyę torfu przy mniejszych gospodarstwach na skromniejsze rozmiary.

V.

W trzecim i czwartym dziale sprawozdania o szkole i folwarku, przedstawia Wydział krajowy wszystkie zmiany, jakie zaszły w ubiegłym roku w gronie nauczycielskiem. Mianowania na posady nauczycielskie zostały zarządzane zgodnie z uchwałami Kuratorji i komisya gospodarstwa krajowego winna oddać uznanie Wydziałowi krajowemu, że nie szczędził usiłowań, ażeby zapobiedz, iżby przez brak sił nauczycielskich nie powstawały niekorzystne dla postępu uczniów

luki w nauce. Niebezpieczeństwu stopniowego ubywania sił nauczycielskich w Dublanach, a braku tychże po wszystkich innych szkołach, na które komisya gospodarstwa krajowego była w przykrej konieczności w zeszłorocznem sprawozdaniu zwrócić uwagę — starał się Wydział krajowy zapobiedz udzieleniem stypendyum dla dwóch uczniów szkoły Dublańskiej pp. Stefanowi Jentysowi i Janowi Sikorskiemu, dla wykończenia nauk rolniczych na instytutach zagranicznych z obowiązkiem objęcia w przyszłości posad nauczycielskich przy krajowych szkołach, a o ile komisya gospodarstwa krajowego mogła dostrzedz z preliminarza budżetowego szkół dublańskich, zamierza mianować asystenta dla nauki rolnictwa.

Komisya gospodarstwa krajowego przekonała się ze sprawozdania swoich członków co-rocennie podczas sesyi sejmowej szkołę dublańską zwiedzających, że najpilniejszą potrzebą w dziale naukowym tej szkoły jest zamianowanie asystenta rolnictwa. Od paru lat napróżno stara się Dyrekcya i Wydział krajowy o odpowiednio uzdolnionego profesora rolnictwa — dotąd zastępuje go dyrektor — a był już wypadek, że przez kilka miesięcy nauki tej wcale nie wykładano.

W tak trudnych okolicznościach, niewątpliwie jedyną drogą wyjścia staje się utworzenie posady asystenta, z którego pod umiejętnym kierunkiem może się wyrobić potrzebny dla przedmiotn zdolny profesor; drogę tę uważa komisya za stosowniejszą, niż pospieszne mianowanie stałe, z któregooby nawet szkoda wyniknąć mogła. Komisya wyraża ubolewanie, że tak ważną sprawę pominął Wydział krajowy w sprawozdaniu o szkole dublańskiej przedłożonem komisji gospodarstwa krajowego, ograniczając się na pobieżnem motywowaniu jej w preliminarzu budżetu na rok 1886.

Panom profesorom Godlewskiemu i Pańkowskiemu udzielono stypendya na podróż, celem zwiedzenia zagranicznych szkół rolniczych i różnych specjalnych kursów.

Wydział krajowy zapowiedział obszerne z tych podróży sprawozdanie dla członków Wysokiego Sejmu. Komisya gospodarstwa krajowego żałuje bardzo, że sprawozdania te dotąd nie zostały rozdane w przewidzeniu, że one mogłyby dostarczyć pewnych cennych materyałów do wyczerpującej dyskusyi i do uwag pożytecznych co do stanu i przyszłości szkół dublańskich.

Komisya gospodarstwa krajowego, zajmując się od dawna w niezmiennym prawie składowie sprawami szkół dublańskich, jednym z ważniejszych przedmiotów na stole jej obrad, przychodzi po kilkoletniej praktyce w tym przedmiocie do coraz silniejszego przekonania, że jeżeli jej sprawozdania nie mają być częzą parafrazą sprawozdań Wydziału lub załatwianiem wniosków przechodniej natury, jeżeli mają wnikać w rdzeń rzeczy, potrzebuje do tego przedłożeń, gdzieby stan, rozwój, wyniki i potrzeby szkół w jedną zorganizowaną całość ujęte, przez Dyrekcję fachowo redagowane, do zwykłych sprawozdań Wydziału krajowego dołączone były.

Komisya gospodarstwa krajowego sądzi, że nietylko w przedmiocie szkół dublańskich takie szersze sprawozdania są potrzebne, lecz że byłoby bardzo pożądanem, ażeby sprawy wszystkich szkół rolniczych średnich i niższych, a nawet wszelkich innych, mających z gospodarstwem krajowem jakąkolwiek styczność, jak n. p. szkoły leśnej, nie były obejmowane ogólnem sprawozdaniem z czynności Wydziału krajowego, przez co usuwają się z pod jej rozbioru; ale osobno, w odpowiednich sprawozdaniach opracowane, przychodziły pod jej obrady.

Ostatecznie w szkołach tych tkwi wielki kapitał, one wymagają nieustającego wielkiego nakładu; za użytek i za korzyść, jaka z tego wydatku dla kraju wynika i wyniknąć powinna, jest Wysoki Sejm, a względnie komisya gospodarstwa krajowego odpowiedzialną, wnिकnienie więc we wszelkie szczegóły przedmiotu jest obowiązkiem, którego przeoczyć jej nie wolno.

Niewątpliwie, że podobne sprawozdania, które później niejako w roczniki urosłoby musiały, nie obejdą się bez pewnego nakładu, ale komisya gospodarstwa krajowego ma silne przekonanie, że nakład taki nietylko nie byłby stracony, ale że przeciwnie opłaci się, będąc zarówno potrzebny tak dla szkół jak dla kraju całego.

Wszystkie sprawy gospodarcze głęboko obecnie interesują świat wstrzęsiony przeobrażeniem ekonomicznych stosunków, roczniki takie niezawodnie żywiej by rozchwytywane zostały, niż wiele innych publikacyj, które chociaż niewątpliwie potrzebne, przez publiczność obojętnie przyjmowane bywają. Takimi sprawozdaniami dopiero kraj prawdziwie byłby objaśniony, jaką wartość mają dla niego szkoły rolnicze, czego od nich oczekiwać można i należy.

Na odwrót też każda instytucja naukowa rolnicza, mniejsza czy większa, tylko wtedy się rozwija, jeżeli z pracą swoją stoi w ścisłym związku z potrzebami, jeżeli kraj wiedzieć będzie, czego się od niej spodziewać, a czego wymagać może; tylko wtedy jest nadzieja poparcia materialnego i moralnego, które jest warunkiem jej bytu. Obowiązkiem też takich instytucyj jest mnożyć środki zetknięcia się z krajem, inaczej muszą one być skazane na zapomnienie, które w rezultacie równa się powolnej agonii.

Kończąc na tem sprawozdanie z przedłożeń Wydziału krajowego o szkołach rolniczych, folwarku, eksploatacy torfu, tudzież o założeniu gorzelnii w Dublanach, komisya gospodarstwa krajowego w myśl powyższych wywodów wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdania Wydziału krajowego o szkole rolniczej i folwarku w Dublanach, jakoteż o projekcie postawienia gorzelnii i eksploatacy torfu tamże.
2. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu wybudowanie w ciągu roku 1886. pomieszkania dla dyrektora, najwyżej kosztem 7.000 zł. i otwiera na ten cel Wydziałowi krajowemu kredyt dalszych 2.000 zł. w. a.
3. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu na cel dalszych przygotowawczych robót przy eksploatacy torfu prasowanego kredyt do wysokości 600 zł. w. a.

W końcu uprasza komisya gospodarstwa krajowego:

Wysoki Sejm raczy uchwalić następujące dwie rezolucyje:

1. Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby postarał się o dokładną informację, czy i w jakiej wysokości c. k. Rząd byłby gotów udzielać subwencyę na utrzymanie gorzelnii gospodarczej w Dublanach jako środka naukowego dla kursu gorzelnictwa.
2. Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby sprawozdania o szkołach rolniczych krajowych przychodziły w osobnych sprawozdaniach na stół obrad Sejmu, oraz żeby dołączone do nich były roczniki o stanie szkół tych, redagowane przez odnośną dyrekeję.

Lwów dnia 22. Grudnia 1885.

Przewodniczący:

Wodzicki.

Sprawozdawca:

Edward Jędrzejowicz.